

- diela z dalmatínskeho obdobia,
- diela napísané po návrate z Južnej Ameriky.

Martin Kukučín je majstrom realistickej poviedky. Uviedol do literatúry ľudovú reč a ľudové postavy. Vo svojich poviedkach sa sústredil najmä na vykreslenie povahy a osudov dedinských ľudí. Napísal desiatky poviedok, z ktorých mnohé predstavujú vrchol realizmu v slovenskej literatúre.

Vo svojich prvých poviedkach a črtách z dedinského prostredia sa zamerával na pozorovanie a opis dedinských ľudí, zvykov a tradícií. **Dedinského človeka opisoval s cháповým, láskavým humorom.** Sem patria črty a poviedky: **Na Ondreja, Na jarmok, Na hradskej ceste, Dedinský jarmok** a iné. Vrcholným dielom tohto obdobia Kukučínovej tvorby je **humoristická poviedka Rysavá jalovica** (1885). V *Rysavej jalovici* sa už naplno uplatnilo Kukučínovo rozprávačské a charakterizačné umenie.

Počas rokov pražského štúdia napísal Kukučín celý rad poviedok, ktoré pokladáme za vrchol jeho krátkej prózy. Dedina a jej ľud zostali i v tomto období hlavnou témou jeho poviedok. Kukučínov pohľad na dedinu však už bol hlbší, všestrannejší a kritickejší. K týmto dielam patria napr. poviedky **Neprebudeny, Keď báčik z Chochoľova umrie, Na podkonickom bále, Mišo, Dies irae.**

Psychologická poviedka **Neprebudeny** patrí k najtragickejším prózam slovenskej literatúry. Kukučín v tejto poviedke zobrazil s hlboko ľudským pochopením myšlienky a city duševne zostalého dedinského pastiera husí Ondráša Machuľu. V Ondrášovi Machuľovi priniesol Martin Kukučín do slovenskej literatúry celkom nový typ hrdinu z periférie dedinského života.

Humoristicko-satirická poviedka **Keď báčik z Chochoľova umrie...** odzrkadľuje Kukučínove názory na upadajúce zemanstvo. K zemanstvu mal zamietavý postoj, na rozdiel od S. H. Vajanského bol presvedčený, že zemanstvo už dohralo svoju úlohu v spoločnosti a je odsúdené na zánik.

Zložité sociálno-psychologické konflikty zobrazil Kukučín v rozsiahlej novele **Dies irae** (Dni hnevu). Dej sa odohráva počas cholerovej epidémie. Hlavnou postavou novely je starý Sýkora, bezohľadný dedinský chamtivec a úžerník. Zmyslom jeho života boli iba peniaze, ešte aj cholera a hlad využil na vlastné obohacovanie sa. Tým si znepriatelil celú dedinu. Chorobnou túžbou po peniazoch a majetku a stálym upodozrievaním všetkých ľudí zo zlodejských úmyslov odpudil od seba i vlastnú ženu a obidvoch synov. Sýkora ostal sám so svojimi peniazmi a strachom o ne. Keď stratil peniaze, zdalo sa mu, že jeho život už nemá žiadny zmysel.

Tak ako všetky Kukučínove diela z dedinského prostredia, aj táto novela sa končí zmierlivo, harmonicky: v starom Sýkorovi sa ozve svedomie, príde na to, že v živote sú aj iné hodnoty a zmieri sa so svojím chorým synom.

Popri prózach s dedinskou tematikou boli obľúbenou témou Kukučínových poviedok i **spomienky na detstvo a školu.** K jeho autobiografickým a spomienkovým prácam patria napr. poviedky **Z teplého hniezda, Velkou lyžicou, Do školy, Pred skúškou, Spod školského prachu, Vianočné oblátky, Mladé letá** a pod.

Najrozsiahlejšou spomienkovou skladbou Kukučina je novela **Mladé letá.** Za námet mu slúžili zážitky a poznatky z čias gymnaziálnych štúdií v Revúcej. Vlastnú dejovú zápletku tvorí láska dvoch gymnazistov, oktavána Miška Jahodu a septimána Ferka Putorisa, k rektorovej dcére